

Målnummer:	T1390-12	Avdelning:	1
Domsnummer:			
Avgörandedatum:	2013-07-02		
Rubrik:	Treårspreskriptionen enligt 2 § andra stycket preskriptionslagen har ansetts tillämplig på arbetslöshetskassas fordran avseende medlemsavgift.		
Lagrum:	2 § preskriptionslagen (1981:130)		
Rättsfall:	<ul style="list-style-type: none">• NJA 1988 s. 503 I och II• NJA 1993 s. 724• NJA 2008 s. 642• NJA 2012 s. 414• RÅ 2003 ref. 45		

REFERAT

Stockholms tingsrätt

Handelsanställdas arbetslöshetskassa väckte vid Stockholms tingsrätt den talan mot A.-K.N. som framgår av tingsrättens dom.

Tingsrätten (tingsnotarien David Ramsjö) anförde i dom den 9 september 2011:

Bakgrund

A.-K.N. har från och med den 1 juli 2006 till och med den 28 februari 2007 varit medlem i Handelsanställdas arbetslöshetskassa (Arbetslöshetskassan). För medlemskap i Arbetslöshetskassan utgår medlemsavgift. A.-K.N. har inte betalat medlemsavgift avseende månaderna januari och februari 2007. Medlemsavgift för dessa månader uppgår till 368 kr per månad. Fordringarna avseende medlemsavgifterna tillkom den 4 januari 2007 (avseende januari 2007) och den 6 februari 2007 (avseende februari 2007).

Twisten i målet rör i huvudsak frågan vilken preskriptionstid som löper på fordran.

Yrkanden m.m.

Arbetslöshetskassan har yrkat förpliktigande för A.-K.N. att till Arbetslöshetskassan betala 736 kr.

A.-K.N. har bestritt käromålet men vitsordat samtliga belopp som skäligen och för sig.

Målet har med stöd av 42 kap. 20 § andra stycket RB tagits till avgörande genom huvudförhandling i förenklad form.

Rättsliga grunder

Arbetslöshetskassan

Då A.-K.N. inte har betalat medlemsavgiften ska hon enligt 45 § lagen (1997:239) om arbetslöshetskassor anses ha trätt ut ur arbetslöshetskassan den 1 april 2007. Arbetslöshetskassan har förfallna fordringar på A.-K.N. avseende medlemsavgifterna för januari och februari 2007.

A.-K.N.

Arbetslöshetskassans krav på betalning är en konsumentfordran med treårig preskriptionstid enligt 2 § andra stycket preskriptionslagen (1981:130). Då

Arbetslöshetskassan inte har avbrutit preskriptionen inom tre år efter fordringarnas tillkomst är fordringarna preskriberade.

Arbetslöshetskassan (genmäle)

Fordringarna löper inte med treårig preskriptionstid utan med en preskriptionstid som i vart fall överstiger tre år.

Utveckling av talan

Arbetslöshetskassan

Arbetslöshetskassan har skickat skriftliga krav om fordringarna till A.-K.N. i januari och februari 2007. Samtliga krav har skickats via post till A.-K.N:s adress. Det sista kravet för år 2007 skickades den 30 april 2007. Nästföljande krav som avbrutit preskriptionen skickades den 16 augusti 2010.

Arbetslöshetskassan har därefter skickat ett krav till A.-K.N. den 6 september 2010. Arbetslöshetskassan har felaktigt skickat ett beslut till A.-K.N. av vilket det framgår att hon inte längre är medlem i arbetslöshetskassan från den 1 mars 2007. Arbetslöshetskassan har därför inskränkt sitt yrkande till att bara avse medlemsavgift för januari och februari månad 2007.

En arbetslöshetskassa är inte att anse som näringsidkare, då en arbetslöshetskassa inte bedriver näringsverksamhet. En arbetslöshetskassa får bland annat inte bedriva verksamhet i vinstsyfte. Arbetslöshetskassorna är privaträttsliga föreningar, till vilka delegerats viss myndighetsutövning. Hos en arbetslöshetskassa är man medlem, inte konsument. Beslut om medlemskap och skyldighet att betala medlemsavgift är att anse som myndighetsutövning. Det är riktigt att det har löpt mer än tre år mellan det krav som skickades år 2007 och de krav som skickats till A.-K.N. år 2010.

A.-K.N.

Hon har inte tagit del av faktura daterad den 16 augusti 2010. Den första fakturan hon tagit emot är daterad den 6 september 2010. Hon har inte fått beslut om utträde skickat till sig från Arbetslöshetskassan eller senare krav över obetald medlemsavgift till Arbetslöshetskassan.

En arbetslöshetskassa är i många avseenden att likställa med en myndighet, men inte i alla avseenden. När statliga, kommunala eller offentliga organ handlar i egenskap av näringsidkare, är preskriptionstiden om tre år tillämplig. En arbetslöshetskassa är en ekonomisk förening. Målet är att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom ekonomisk verksamhet i vilken medlemmarna deltar, antingen som konsumenter eller andra förbrukare genom att begagna föreningens tjänster eller på annat liknande sätt. Som förutsättning för att den treåriga preskriptionstiden ska vara tillämplig föreskrivs att den nyttighet som fordringen avser har tillhandahållits i näringsidkarens yrkesmässiga verksamhet. En näringsverksamhet behöver inte gå med vinst för att definieras som näringsverksamhet.

I prop. 1983/84:92 s. 15 f. anges att man med uttrycket näringsidkare avser en fysisk eller juridisk person som yrkesmässigt bedriver verksamhet av ekonomisk natur. En arbetslöshetskassa driver näringsverksamhet. Att på egen hand försäkra sig mot framtida inkomstbortfall sker genom att den enskilde ansöker och erlägger avgift för att åtnjuta denna nyttighet. Isolerat är inte denna del i kassans verksamhet att likställa med ren myndighetsutövning.

Bevisning

Arbetslöshetskassan har åberopat viss skriftlig bevisning.

Domskäl

I målet är det ostridigt att A.-K.N. inte har betalat medlemsavgift till Arbetslöshetskassan för januari och februari månad 2007. Vidare har mer än tre år förflutit från det att Arbetslöshetskassan uppgett att krav på fordran sändes ut till A.-K.N. år 2007 till dess Arbetslöshetskassan på nytt gjort gällande krav mot A.-K.N. år 2010. Frågan är om denna fordran är preskriberad.

Den allmänna preskriptionstiden för en fordran är enligt 2 § första stycket

preskriptionslagen tio år efter dess tillkomst. Enligt 2 § andra stycket preskriptionslagen är dock preskriptionstiden tre år för en näringsidkares fordran mot en konsument, om fordran avser en vara, tjänst eller annan nytthet som en näringsidkare i sin yrkesmässiga verksamhet har tillhandahållit konsumenten för huvudsakligen enskilt bruk.

Varken preskriptionslagen, lagen om arbetslöshetskassor eller dessa lagars förarbeten behandlar frågan om en fordran avseende medlemsavgift till en arbetslöshetskassa är att anse som en konsumentfordran eller näringslivsfordran.

I förarbetena till preskriptionslagen uttalas att innebörden av begreppen näringsidkare och konsument i detta sammanhang är densamma som i t.ex. avtalsvillkorlagen, konsumentköplagen och konsumentkreditlagen. Definitionen av begreppet näringsidkare omfattar i sin tur varje fysisk eller juridisk person som yrkesmässigt bedriver verksamhet av ekonomisk natur. Av förarbetsuttalandena framgår vidare att den treåriga preskriptionstiden för fordringar kan vara tillämplig även när en tjänst eller annan nytthet har tillhandahållits av ett statligt eller kommunalt organ. Detta gäller dock bara om det offentliga organet kan anses ha handlat i egenskap av näringsidkare. Om det är fråga om en fordran som härrör från ren myndighetsutövning är enligt förarbetena inte bestämmelserna om treårspreskription tillämpliga. Som exempel har angetts att statens fordringar på återbetalning av studiemedel och bostadslån är underkastade den allmänna tioårspreskriptionen i den mån inte särskilda preskriptionsbestämmelser gäller (prop. 1979/80:119 s. 90 ff.).

HD har i avgörandet NJA 1988 s. 503 uttalat att bestämmelsen om treårspreskription bör ges en vidsträckt tillämpning. Utgångspunkten bör enligt HD vara hur rättsförhållandet uppfattas ur en konsuments perspektiv. Avgörande blir då inte om i detta ingår något inslag av myndighetsutövning. Inte heller kan det sätt på vilket avgiften fastställs bli bestämmande för preskriptionstidens längd. Klart är dock att den längre preskriptionstiden blir tillämplig när förhållandet uppvisat så påtagliga moment av offentlig maktutövning att det helt skiljer sig från en privaträttslig relation.

I likhet med HD:s avgörande har hovrätten i RH 1995:6 ansett att en kommuns fordring på avgift för barnomsorg var en konsumentfordran. Hovrätten uttalade då att inslaget av myndighetsutövning beträffande en av kommunen ordnad barnomsorg inte är så påtagligt att förhållandena helt skiljer sig från en privaträttslig relation och att kommunen därför får anses som näringsidkare i fråga om tillhandahållande av denna nytthet. I doktrin har Lindskog uttalat att fordring som följer av myndighetsutövning inte omfattas av treårspreskriptionen (Lindskog, Stefan, Preskription: om civilrättsliga förpliktelsers upphörande efter viss tid, 2 uppl. 2002, s. 418).

Hovrätten för Västra Sverige har ansett att en fordran från en arbetslöshetskassa beträffande återkrav av arbetslöshetsersättning enligt 68 § lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring omfattas av tioårig preskriptionstid (Hovrättens för Västra Sverige dom 2011-08-26, mål nr FT 3071-10). Hovrätten uttalade bland annat att en fordran rörande återkrav av arbetslöshetsersättning inte avser en tjänst eller annan nytthet, något som är en förutsättning enligt 2 § andra stycket preskriptionslagen, och ansåg att fordringsförhållandet i detta fall för den enskilde företer påtagliga moment av offentlig maktutövning. På så sätt skiljer det sig från en privaträttslig relation. Enligt hovrätten fanns det vidare starka skäl som talade för att arbetslöshetskassans fordran är att betrakta som en fordran som härrör från ren myndighetsutövning, i likhet med statens fordringar på återbetalning av studiemedel och bostadslån enligt förarbetena till preskriptionslagen. Av rättsfallet följer att fordran i målet inte omfattades av preskriptionslagens bestämmelse om konsumentfordran.

Frågan är således om Arbetslöshetskassan i detta fall är att likställa med näringsidkare vid ärenden rörande medlemsavgift till Arbetslöshetskassan. Tingsrätten gör härvid följande bedömning.

Arbetslöshetskassorna är inte myndigheter utan privata organ, föreningar, som inom ramen för trygghetssystemet administrerar allmänna medel enligt regler som i allt väsentligt fastställs av statsmakterna (jfr prop. 1996/97:107 s. 125, JO ärende dnr 4448-2000, Regeringsrättens rättsfall RÅ 2000 not. 58 och RÅ 2003 ref. 45). En medlem i arbetslöshetskassan är berättigad till

arbetslöshetsersättning som betalas ut under förutsättning att denne är medlem i arbetslöshetskassan. Av 41 § lagen om arbetslöshetskassor följer att arbetslöshetskassorna ska ta ut medlemsavgifter som i förening med andra inkomster får antas täcka kassans förvaltningskostnader, betalningen av finansieringsavgift och arbetslöshetsavgift samt övriga utgifter. Ärenden rörande medlemskap i arbetslöshetskassorna har ansetts innefatta myndighetsutövning (JO ärende dnr 780-2000). Vägledande för JO:s tolkning i nämnda avgörande var om åtgärden kunde ses som ett offentligrättsligt ingrepp i den enskildes personliga förhållanden.

Vid en sammantagen bedömning anser tingsrätten att de skäl Hovrätten för Västra Sverige anfört beträffande återkrav av arbetslöshetsersättning på motsvarande sätt gör sig gällande vid fordran som avser krav på betalning för medlemsavgift till arbetslöshetskassan. Fordran avseende medlemsavgifter för Arbetslöshetskassan är därför att betrakta som en fordran som härrör från ren myndighetsutövning och därmed är Arbetslöshetskassan i detta sammanhang inte att likställa med en näringsidkare. Således gäller tioårspreskription på Arbetslöshetskassans fordran gentemot A.-K.N. som alltså inte preskriberad.

Sammanfattningsvis innebär detta att käromålet ska bifallas.

Domslut

A.-K.N. ska till Handelsanställdas arbetslöshetskassa betala 736 kr.

Svea hovrätt

A.-K.N. överklagade i Svea hovrätt och yrkade att den av Handelsanställdas arbetslöshetskassa förda talan skulle ogillas.

Arbetslöshetskassan bestred ändring.

Hovrätten (hovrättspresidenten Fredrik Wersäll, hovrättslagmannen Staffan Lind, referent, och tf. hovrättsassessorn Evelina Englund) anförde i dom den 23 februari 2012:

Hovrättens domskäl

Parterna har anfört grunder och åberopat omständigheter i huvudsak på det sätt som framgår av tingsrättens dom. Arbetslöshetskassan har åberopat samma skriftliga bevisning som vid tingsrätten. A.-K.N. har inte åberopat någon bevisning.

Frågan i målet är om Arbetslöshetskassans fordran på ersättning för medlemsavgift är preskriberad.

Enligt 2 § preskriptionslagen (1981:130) preskriberas en fordran tio år efter dess tillkomst, om inte preskriptionen avbryts dessförinnan. Dock är enligt andra stycket i samma paragraf preskriptionstiden tre år för fordran mot en konsument, om fordringen avser en vara, tjänst eller annan nyttighet som en näringsidkare i sin yrkesmässiga verksamhet har tillhandahållit konsumenten för huvudsakligen enskilt bruk.

Det är ostridigt mellan parterna att mer än tre år men mindre än tio år har förflutit utan preskriptionsavbrott sedan Arbetslöshetskassans fordran kom till. Avgörande för utgången i målet blir därför om Arbetslöshetskassans fordran är en konsumentfordran eller om fordringen är underkastad den allmänna tioårspreskriptionen.

Till en början anser hovrätten att fordran gäller en sådan nyttighet som avses i 2 § andra stycket preskriptionslagen. Frågan är då om Arbetslöshetskassan tillhandahållit konsumenten A.-K.N. denna nyttighet i egenskap av näringsidkare.

När det gäller begreppen konsument och näringsidkare anges i förarbetena till 2 § preskriptionslagen att innebörden av dessa är samma som i t.ex. avtalsvillkorlagen, konsumentköplagen och konsumentkreditlagen (se prop. 1979/80:119 s. 90). Definitionen av näringsidkare är vidsträckt och omfattar varje fysisk eller juridisk person som yrkesmässigt bedriver verksamhet av ekonomisk natur. Det krävs inte att verksamheten bedrivs i vinstsyfte (se NJA II 1990 s. 397). Treårspreskriptionen kan vara tillämplig även när en nyttighet

har tillhandahållits av ett offentligt organ som kan anses ha handlat i egenskap av näringsidkare. Vidare uttalas i förarbetena att om det är fråga om en fordran som härrör från ren myndighetsutövning är inte bestämmelserna om treårspreskription tillämpliga och att exempelvis statens fordringar på återbetalning av studiemedel och bostadslån är underkastade den allmänna tioårspreskriptionen i den mån inte särskilda preskriptionsbestämmelser gäller (se prop. 1979/80:119 s. 92).

HD har i rättsfallen NJA 1988 s. 503 I och II, med hänvisning till det intresse som uppbär särregeln om konsumentfordringar, angett att bestämmelsen om treårspreskription bör ges en vidsträckt tillämpning, att utgångspunkten för bedömningen bör vara hur rättsförhållandet uppfattas ur en konsuments perspektiv och att ett inslag av myndighetsutövning inte ska vara avgörande. Samtidigt uttalade domstolen också att den längre preskriptionstiden blir tillämplig, när inslaget av myndighetsutövning är så påtagligt att förhållandet helt skiljer sig från en privaträttslig relation.

En arbetslöshetskassa ska enligt 41 § lagen (1997:239) om arbetslöshetskassor ta ut medlemsavgifter som i förening med andra inkomster får antas täcka kassans förvaltningskostnader, betalning av finansieringsavgift och arbetslöshetsavgift samt övriga utgifter. Arbetslöshetskassorna är inte myndigheter utan privata organ, föreningar, som inom ramen för trygghetssystemet administrerar allmänna medel enligt regler som i allt väsentligt fastställs av statsmakterna. Kassornas verksamhet är att anse som myndighetsutövning (se RH 2011:46 med hänvisningar).

I rättsfallet RH 2011:46 fann hovrätten att en arbetslöshetskassas återkrav beträffande för mycket utbetald arbetslöshetsersättning inte är en konsumentfordran och att en sådan fordran därför underkastas tio års preskription. Hovrätten likställde arbetslöshetskassans krav med de fordringar avseende återbetalning av studiemedel och bostadslån som omnämns i förarbetena till preskriptionslagen eftersom det i alla dessa fall handlar om utbetalning av statliga bidrag. Vidare uttalade hovrätten att fordringsförhållandet för den enskilde företer påtagliga moment av offentlig maktutövning och att det såtillvida skiljer sig från en privaträttslig relation.

Till skillnad från situationen i RH 2011:46 är det i det här fallet inte fråga om återbetalning av statliga bidrag, utan krav på obetalda medlemsavgifter. Detta innebär att nämnda hovrättsavgörande samt det som i förarbetena till preskriptionslagen uttalats om återbetalning av studiemedel och bostadslån inte kan direkt tillämpas på den situation som är aktuell i det här målet.

En arbetslöshetskassas krav på obetalda medlemsavgifter får anses innefatta viss myndighetsutövning. Enligt hovrättens mening är dock inslaget av myndighetsutövning inte så påtagligt att förhållandet helt skiljer sig från en privaträttslig relation. Det är därför inte uteslutet att betrakta Arbetslöshetskassans fordran som en konsumentfordran. Avgörande för den bedömningen bör därför, i enlighet med HD:s praxis, vara hur rättsförhållandet uppfattas ur en konsuments perspektiv.

Medlemskap i en arbetslöshetskassa är inte obligatoriskt och en enskild person har, i vissa fall, för sitt val av medlemskap ett flertal arbetslöshetskassor att välja mellan. Även om skyldigheten för en enskild att betala medlemsavgift är lagstadgad är den alltså ytterst en konsekvens av att denne själv har valt att ansluta sig till en viss arbetslöshetskassa. Därtill kommer att den som blir arbetslös och inte är medlem i någon arbetslöshetskassa under viss tid får ersättning enligt grundförsäkringen, medan den som varit medlem i en arbetslöshetskassa under viss tid får ersättning enligt inkomstbortfallsförsäkringen. Allt detta talar enligt hovrättens mening för att medlemskapet i en arbetslöshetskassa ur den enskildes perspektiv kan uppfattas som en privaträttslig relation, likställt med att exempelvis teckna en privat försäkring. Sammantaget anser hovrätten att det av det anförda följer att Arbetslöshetskassans fordran på A.-K.N. bör betraktas som en konsumentfordran och således vara underkastad treårspreskription. Arbetslöshetskassans fordran på A.-K.N. är då preskriberad. Detta innebär att Arbetslöshetskassans talan ska ogillas i sak.

Hovrättens domslut

Hovrätten ändrar tingsrättens dom på så sätt att Handelsanställdas

arbetslöshetskassas talan i saken ogillas.

Högsta domstolen

Arbetslöshetskassan överklagade och yrkade att HD skulle fastställa tingsrättens domslut.

A.-K.N. motsatte sig att hovrättens dom ändrades.

HD avgjorde målet efter föredragning.

Föredraganden, justitiesekreteraren Ulrika Ahlsén, föreslog i betänkande följande dom:

Skäl

Frågan i HD

1-2. I huvudsak likalydande med punkterna 1-2 i HD:s dom.

Rättslig regering m.m.

3. I huvudsak likalydande med punkten 3 i HD:s dom.

4. Fordran på medlemsavgift till Arbetslöshetskassan gäller en sådan nyttighet som avses i 2 § andra stycket preskriptionslagen och har tillhandahållits för A.-K.N:s enskilda bruk, jfr NJA 2012 s. 414. För att klassificeras som konsumentfordran måste dock Arbetslöshetskassan ha tillhandahållit nyttigheten i egenskap av näringsidkare.

Vem är att anse som näringsidkare?

5. När det gäller begreppen konsument och näringsidkare anges i förarbetena till 2 § preskriptionslagen att innebörden av dessa är samma som i t.ex. avtalsvillkorlagen, konsumentköplagen och konsumentkreditlagen. Definitionen av näringsidkare är vidsträckt och omfattar varje fysisk eller juridisk person som yrkesmässigt bedriver verksamhet av ekonomisk natur (se prop. 1979/80:119 s. 90). Det krävs inte att verksamheten bedrivs i vinstsyfte (se NJA II 1990 s. 397). Treårspreskriptionen kan vara tillämplig även när en nyttighet har tillhandahållits av ett offentligt organ som kan anses ha handlat i egenskap av näringsidkare. Vidare uttalas i förarbetena att om det är fråga om en fordran som härrör från ren myndighetsutövning är inte bestämmelserna om treårspreskription tillämpliga. Som exempel nämns att statens fordringar på återbetalning av studiemedel och bostadslån är underkastade den allmänna tioårspreskriptionen i den mån inte särskilda preskriptionsbestämmelser gäller (se prop. 1979/80:119 s. 92).

6. Offentlig verksamhet av ekonomiskt slag innehåller ofta inslag av myndighetsutövning. Mot bakgrund av preskriptionsbestämmelsens utformning och uttalandena i förarbetena kan därför i praktiken uppkomma vissa gränsdragningsproblem.

Avgöranden från HD

7. I huvudsak likalydande med punkten 7 i HD:s dom.

Arbetslöshetskassorna

8. Enligt 1 § lagen (1997:239) om arbetslöshetskassor föreskrivs att arbetslöshetsförsäkringen handhas av arbetslöshetskassor. Arbetslöshetsförsäkringen administreras idag av ca 30 arbetslöshetskassor. Arbetslöshetskassorna är inte myndigheter utan privata organ och medlemskap är inte obligatoriskt. De finansieras delvis med statliga bidrag och står under tillsyn av Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen (IAF). En arbetslöshetskassa ska enligt 41 § samma lag ta ut medlemsavgifter som i förening med andra inkomster får antas täcka kassans förvaltningskostnader, betalning av finansieringsavgift och arbetslöshetsavgift samt övriga utgifter. Kassornas beslut avseende ersättningsfrågor och medlemskap utgör myndighetsutövning (se RH 2011:46 med hänvisningar). Om kassornas handläggning i övrigt utgör myndighetsutövning får bedömas från fall till fall. Vägledande för tolkningen blir närmast om åtgärden kan ses som ett

offentlighetsrättsligt ingrepp i den enskildes personliga förhållanden (se JO beslut 2000-12-27, dnr 780-2000).

Bedömningen i detta fall

9. Utgångspunkten för om en fordran ska klassificeras som en konsumentfordran bör alltså vara hur rättsförhållandet uppfattas ur en konsuments perspektiv. När det gäller Arbetslöshetskassans krav på A.-K.N. för obetalda medlemsavgifter framstår inlägget av myndighetsutövning som mindre framträdande. Medlemskapet i Arbetslöshetskassan är inte heller obligatoriskt och A.-K.N. har troligtvis haft möjlighet att välja annan arbetslöshetskassa. Motprestation i form av ekonomisk ersättning vid arbetslöshet är även kopplad till medlemsavgiften. Detta sammantaget talar för att medlemskapet i Arbetslöshetskassan ur den enskildes perspektiv liknar en privaträttslig relation. Arbetslöshetskassans fordran på A.-K.N. bör därför betraktas som en konsumentfordran och vara underkastad treårspreskription.

10. Arbetslöshetskassans fordran mot A.-K.N. är därmed preskriberad. Hovrättens domslut ska följaktligen fastställas.

Domslut

HD fastställer hovrättens domslut.

HD (justitieråden Marianne Lundius, Martin Borgeke och Lars Edlund) meddelade den 2 juli 2013 följande dom:

Domskaäl

Frågan i HD

1. Parterna är överens om att A.-K.N. inte har betalat medlemsavgift till Arbetslöshetskassan för januari och februari månad 2007 och att mer än tre år men mindre än tio år har förflutit utan preskriptionsavbrott sedan Arbetslöshetskassans fordran kom till.

2. Frågan i målet är om den treåriga preskriptionstid som enligt 2 § andra stycket preskriptionslagen (1981:130) gäller för konsumentfordringar ska tillämpas på Arbetslöshetskassans fordran avseende medlemsavgift.

Rättslig reglering m.m.

3. Huvudregeln är att en fordran preskriberas tio år efter dess uppkomst, 2 § första stycket preskriptionslagen. Enligt paragrafens andra stycke är preskriptionstiden dock tre år för fordran mot en konsument (frånsett fordringar enligt löpande skuldebrev), om fordringen avser en vara, tjänst eller annan nytthet som en näringsidkare i sin yrkesmässiga verksamhet har tillhandahållit konsumenten för huvudsakligen enskilt bruk.

4. Till en medlemsavgift till en arbetslöshetskassa är kopplad en motprestation i form av arbetslöshetsersättning. En fordran på medlemsavgift avser därmed en sådan nytthet som avses i 2 § andra stycket preskriptionslagen, som har tillhandahållits för enskilt bruk (jfr NJA 2012 s. 414 där dessa förutsättningar inte ansågs vara uppfyllda).

5. För att fordran ska klassificeras som konsumentfordran krävs också att en arbetslöshetskassa har tillhandahållit nyttheten i egenskap av näringsidkare. När det gäller begreppen konsument och näringsidkare anges i förarbetena till 2 § preskriptionslagen att innebörden av dessa är samma som i t.ex. avtalsvillkorlagen, konsumentköplagen och konsumentkreditlagen. Definitionen av näringsidkare är vidsträckt och omfattar varje fysisk eller juridisk person som yrkesmässigt bedriver verksamhet av ekonomisk natur (se prop. 1979/80:119 s. 90 och 187). Det krävs inte att verksamheten bedrivs i vinstsyfte (se NJA II 1990 s. 397).

6. Den treåriga preskriptionstiden kan enligt förarbetena till 2 § preskriptionslagen vara tillämplig även när en nytthet har tillhandahållits av ett offentligt organ. Det gäller dock bara om det offentliga organet kan anses ha handlat i egenskap av näringsidkare. Vidare uttalas att bestämmelserna om treårspreskription inte är tillämpliga om det är fråga om en fordran som härrör från ren myndighetsutövning. Som exempel nämns att statens fordringar på

återbetalning av studiemedel och bostadslån är underkastade den allmänna tioårspreskriptionen i den mån inte särskilda preskriptionsbestämmelser gäller. Med anledning av vissa uttalanden av Lagrådet när det gäller tillämpningsområdet för treårspreskriptionen på tjänster som tillhandahålls av offentliga organ framhölls vidare i propositionen bl.a. följande. Avgörande för frågan är om det offentliga organet som tillhandahåller tjänsten kan anses ha gjort det i egenskap av näringsidkare, och frågan om en fordran härrör från myndighetsutövning är inte utslagsgivande i sammanhanget. Visserligen torde som regel en verksamhet som innebär myndighetsutövning inte samtidigt kunna betraktas som näringsverksamhet. Men det är inte säkert att det alltid går att dra en klar gräns och det kan förekomma att en verksamhet bör betraktas som näringsverksamhet trots att den innehåller inslag av myndighetsutövning. (Se a. prop. s. 92, 170 f. och 187 f.)

7. HD har i rättsfallen NJA 1988 s. 503 I och II samt NJA 1993 s. 724, som rörde fordringar som en kommun respektive dåvarande Televerket hade mot enskilda, tagit ställning till vad som ska anses utgöra konsumentfordringar i detta hänseende. Med hänvisning till det intresse som bär upp särregeln om konsumentfordringar uttalades att bestämmelsen om treårspreskription bör ges en vidsträckt tillämpning, att utgångspunkten för bedömningen bör vara hur rättsförhållandet uppfattas ur en konsuments perspektiv och att ett inslag av myndighetsutövning inte ska vara avgörande. Inte heller kan det sätt på vilket avgiften fastställs bli bestämmande för preskriptionstidens längd. Samtidigt uttalade domstolen att det är klart att den längre preskriptionstiden blir tillämplig när rättsförhållandet uppvisar så påtagliga moment av offentlig maktutövning att det helt skiljer sig från en privaträttslig relation.

Arbetslöshetskassorna

8. Enligt 1 § lagen (1997:239) om arbetslöshetskassor handhas arbetslöshetsförsäkringen av arbetslöshetskassor. Arbetslöshetsförsäkringen administreras idag av cirka 30 sådana kassor. Dessa är inte myndigheter utan privata organ och medlemskap är inte obligatoriskt. Kassorna finansieras till övervägande del med statliga bidrag och står under tillsyn av Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen. En arbetslöshetskassa ska enligt 41 § ta ut medlemsavgifter som i förening med andra inkomster får antas täcka kassans förvaltningskostnader, betalning av finansieringsavgift och arbetslöshetsavgift samt övriga utgifter. Kassornas beslut avseende ersättningsfrågor och medlemskap, liksom handläggningen inför beslutsfattandet, utgör myndighetsutövning (jfr bl.a. prop. 1996/97:107 s. 126, 221 och 229, JO beslut 2002-12-20, dnr 4448-2000, JO beslut 2000-12-27, dnr 780-2000, RÅ 2000 not. 58 och RÅ 2003 ref. 45).

Bedömningen i detta fall

9. Som framgått har HD tidigare uttalat att bestämmelsen om treårspreskription bör ges en vidsträckt tillämpning, att utgångspunkten för bedömningen bör vara hur rättsförhållandet uppfattas ur en konsuments perspektiv och att ett inslag av myndighetsutövning inte ska vara avgörande (se punkt 7). Det kan då konstateras att medlemskap i en arbetslöshetskassa är frivilligt. Ett krav på medlemsavgift kan alltså uppkomma endast när den enskilde har valt att vara medlem i kassan. Det står också den enskilde fritt att lämna kassan. Skyldigheten att betala medlemsavgift har härigenom stora likheter med en försäkringspremie eller en liknande avgift i ett privaträttsligt förhållande. Visserligen utgör arbetslöshetskassornas verksamhet som helhet betraktad myndighetsutövning, och kassornas verksamhet är starkt subventionerad av staten. Kravet på betalning av medlemsavgifter innefattar emellertid, med hänsyn till det sagda, inte så påtagliga moment av offentlig maktutövning som krävs för att Arbetslöshetskassans fordran på A-K N ska vara underkastad tioårspreskription (jfr NJA 2008 s. 642 som avsåg skyldighet att betala barnomsorgsavgifter). I stället bör fordringen ses som en konsumentfordran och därmed preskriberas efter tre år.

10. Arbetslöshetskassans fordran mot A.-K.N. är därmed preskriberad. Detta innebär att hovrättens domslut ska fastställas.

Domslut

HD fastställer hovrättens domslut.

Referenten, justitierådet Ann-Christine Lindeblad, och justitierådet Lena Moore var skiljaktiga och anförde:

Vi anser att domen efter punkten 8 ska ha följande lydelse.

9. Vid bedömningen av om Arbetslöshetskassan har tillhandahållit nyttigheten i egenskap av näringsidkare är det kassans verksamhet som ska bedömas, dvs. huruvida verksamheten kan betraktas som en näringsverksamhet (se p. 5).

10. Det står klart att arbetslöshetskassornas huvudsakliga verksamhet, att handha arbetslöshetsersättningen, uteslutande utgör myndighetsutövning. Det betyder att en arbetslöshetskassas verksamhet inte kan betraktas som näringsverksamhet och att kassorna inte kan anses vara näringsidkare i den mening som avses i 2 § andra stycket preskriptionslagen. En arbetslöshetskassas fordran på medlemsavgift är alltså inte en konsumentfordran utan är underkastad tioårig preskription.

11. Av det sagda följer att Arbetslöshetskassans fordran på A.-K.N. inte är preskriberad. Hovrättens dom ska därmed ändras och tingsrättens domslut fastställas.

HD:s dom meddelad: den 2 juli 2013.

Mål nr: T 1390-12.

Lagrum: 2 § preskriptionslagen (1981:130).

Rättsfall: NJA 1988 s. 503 I och II, NJA 1993 s. 724, NJA 2008 s. 642, NJA 2012 s. 414 och RÅ 2003 ref. 45.

Sökord: Preskription; Arbetslöshetskassa; Konsumentfordran; Medlemsavgift; Näringsidkare; Myndighetsutövning
